

تأثیر صنعت چاپ بر ارتباط اسلام و مسیحیت

۲۹ تیر ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۳۰

در بین ادیانی که می‌شناسیم، بیشترین گفت‌وگو، مناظره و ردیه‌نویسی میان ۲ دین اسلام و مسیحیت بوده است و اختراع صنعت چاپ در قرن ۱۵ میلادی که سرعت بیشتر و هزینه کمتر را به ارمغان آورد، در مواجهه علمی مسلمانان و مسیحیان سهم بسزایی داشت. عمده آثار مسلمانان در ارتباط با مسیحیت، واکنش به فعالیت‌های تبشیری آنان بوده که در شرق به‌طور جدی پس از جنگ‌های صلیبی آغاز شد و اوج آن قرن ۱۸ میلادی بود که کتاب مقدس پی در پی به زبان‌ها و گویش‌های مختلف ترجمه می‌شد.

جالب است بدانیم اولین اثر فارسی که در اروپا به زبان فارسی با چاپ حروفی منتشر شد کتاب داستان مسیح است، که توسط مبلغ مسیحی جروم خاویه (Javier Jerónimo) ۱۵۴۹-۱۶۱۷م به نگارش درآمد و عبدالستار بن ابوالقاسم لاهوری آن را به سال ۱۰۲۷ق. ترجمه کرده است. مؤلف در این کتاب سعی کرده با استفاده از روش داستانی اصول ایمان مسیحی را تبیین کند. این کتاب در سال ۴۹-۱۰۴۸ق. ۱۶۳۹م. در شهر لوگدون (Batavorum Lugduni) به چاپ رسیده است (کهنه کتاب‌ها درباره ایران: ۱۲).

به انضمام کتاب فوق ۲ کتاب دیگر نیز در همین سال و در همین چاپخانه به چاپ رسیده است که در برخی نسخه‌های موجود از داستان مسیح در کتابخانه‌های دنیا به صورت یکپارچه با هم صحافی شده است. یکی به نام داستان سن پیدرو در ۱۴۳ صفحه و دیگری با عنوان عنصرهای زبان فارسی (Persicae Linguae Rudimenta Dieu de Ludovici) در ۹۵ صفحه که به آموزش مختصر زبان فارسی به مبشرین مسیحی می‌پردازد (کتابخانه ملی، ش ۱۸۰۴۳۰۵؛ کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ش ۳۴۹۳۴۶ و ۳۴۹۳۶۹).

اختراع چاپ سنگی در سال ۱۷۹۶م. توسط زنه‌فلدر آلمانی و شیوع آن در خاورمیانه مقدمه‌ای بود برای آن که این جریان در خاورمیانه از سرعت بیشتری برخوردار شود. در رابطه با کتاب‌های تبشیری که در سال‌های اولیه اختراع صنعت چاپ سنگی منتشر شده می‌توان به این سه کتاب نیز اشاره کرد؛ کتاب پیمان تازه خداوند و رهاننده ما عیسی مسیح ترجمه هنری مارتین که به سال ۱۲۴۲ق. ۱۸۲۷م. توسط ریچارد واتس به چاپ رسید، رساله نردبان حیات (بیاض ۴۸۶۱۵) که نویسنده ناشناس آن ایمان مسیحی را در قالب داستان ارائه می‌دهد و نیازنامه عبدالعسیح (بیاض ۵۰۱۹۸) که تلاش می‌کند قرآن را مصدق و تاییدکننده کتاب مقدس معرفی کند، نه ناسخ آن.

فعالیت‌های تبشیری در ایران واکنش‌هایی از سوی حوزه‌های علمیه داشت که عمدتاً بر تالیف رساله یا کتاب محدود بود، اما در اصفهان مدیر مدرسه علمیه صدر، حاج آقا نورالله اصفهانی فرزند محمدباقر مسجدشاهی (۱۳۴۶ - ۱۳۷۸ ق. / ۱۹۲۸ - ۱۸۶۲ م.) در اقدام ابتکاری در سال ۱۳۲۰ ق. / ۱۹۰۲ م. مرکزی بنام «صفاخانه اصفهان» برای گفت‌وگو با مسیحیان دایر کرد. «صفاخانه اصفهان» در محله مسیحی‌نشین «جلفا» قرار داشت. در این مرکز نماینده مسیحیان و مسلمانان به گفت‌وگو می‌پرداختند و مکتوب سخنان آنها در ماهنامه «الاسلام» منتشر می‌شد.

نشریه ماهنامه الاسلام اولین فعالیت مطبوعاتی روحانیت به شمار می‌آید

گفت‌وگوی شفاهی با حفظ احترام متقابل یکی از سودمندترین و عینی‌ترین روش‌ها در گفت‌وگوی ادیان بوده و از امتیازهای فراوانی برخوردار است. چه این‌که در این روش بدفهمی به عنوان مهم‌ترین عامل جدایی ادیان از یکدیگر به حداقل می‌رسد و در کوتاه‌ترین زمان ممکن سوءتفاهم‌ها برطرف می‌شد و ماهنامه الاسلام که حدود یک قرن پیش در اصفهان منتشر می‌شد بر این محور بنا شده بود. این ماهنامه از نوادر نشریاتی است که پیش از مشروطه به صورت چاپ سنگی منتشر می‌شد.

مسیحیان نیز از فراهم شدن چنین فضایی استقبال می‌کردند. در یکی از شماره‌ها نماینده مسیحی می‌گوید: «فی الحقیقه صفاخانه شما در اسلام خیلی تازگی دارد، زیرا هیچ‌وقت چنین مجلسی در اسلام منعقد نشده بود که اهل هر ملت به طور آزاد حاضر شوند درباره دین اسلام و ادله آن گفت‌وگو کنند. پیش از اینها گمان می‌کردیم دلیل دین اسلام فقط شمشیر است، اما حال که این مجلس و گفت‌وگو را می‌بینیم تعجب می‌کنیم». (سال اول، شماره ۷، ۱۹۰۳ م. / ۱۳۲۱ ق.).

به فاصله ۳ ماه از تأسیس صفاخانه اولین شماره ماهنامه «الاسلام» در رمضان ۱۳۲۰ ق. / سپتامبر ۱۹۰۳ م. منتشر شد. به‌رغم این‌که شماره دوم با ۵ ماه تاخیر به چاپ رسید، اما گفت‌وگوها میان نماینده مسیحیان و مسلمانان ادامه داشت و با حمایت جدی «میرزا علی اصغرخان اتابک اعظم» در ماه‌های بعدی با انتشار ۲ شماره در یک ماه، تاخیر جبران و تا شوال ۱۳۲۱ ق. ۱۲ شماره طبع گردید. تنها ۳۸ شماره از ماهنامه «الاسلام» در اصفهان منتشر شد؛ آخرین شماره آن در ۱۹۰۵ م. / ذی‌الحجه ۱۳۲۳ ق. بود. در این زمان نماینده اصلی مسلمانان در این گفت‌وگوها، محمدعلی بن فضل‌الله که از طرف مظفرالدین شاه ملقب به داعی الاسلام شده بود (۱۳۳۰ - ۱۲۵۵ ق. / ۱۹۱۲ - ۱۸۳۹ م.) پس از بازگشت از سفر حج به هندوستان رفت و در آن دیار به فعالیت‌های خود ادامه داد.

وی در بمبئی ماهنامه دعوت الاسلام را با همان محور گفت‌وگوی اسلام و مسیحیت به ۲ زبان فارسی و اردو منتشر کرد و در دارالفنون آنجا به تدریس ادبیات فارسی پرداخت.

در رابطه با ویژگی‌های منحصر به فرد ماهنامه الاسلام می‌توان گفت:

۱. ادبیات محترمانه طرف‌های گفت‌وگو نخستین ویژگی این ماهنامه است که تا شماره آخر این مساله رعایت شده است.

۲. استناد به متون مقدس (قرآن و عهدین) از دیگر ویژگی این مجله است. این روش اطلاعات خوبی را به مطالعه‌کنندگان مسلمان در مورد کتاب مقدس و تلقی‌های دیگران از قرآن را به دست می‌دهد.

۳. این ماهنامه سرنخ‌های مهمی برای شناخت جریان‌ات مهم در اواخر دوره قاجار به دست می‌دهد و بر بسیاری از موضوعات مبهم پرتو می‌افکند، بویژه فعالیت‌های تبشیری مسیحیان و واکنش علمای مسلمان به آن. به عنوان نمونه در شماره ۱۶ به فعالیت‌های شیخ عبدالله کیلیام افندی اشاره شده که در انگلستان با تألیف کتاب و نشر هفته‌نامه الهلال و ماهنامه «الاسلام» به ترویج دین اسلام می‌پردازد و نگارنده هنوز هیچ ردپایی از آثار وی بدست نیاورده است.

۴. این مجموعه از نوادر نشریاتی است که پیش از آغاز انقلاب مشروطیت شروع به فعالیت کرد و علاوه بر آن اولین فعالیت مطبوعاتی روحانیت به شمار می‌رود. تربیت مبلغان آشنا با ادیان از جمله برنامه‌های بلندمدت این مرکز بوده تا به خارج از کشور اعزام شوند و ملت‌های دیگر را به اسلام دعوت کنند (سال اول، شماره اول، ص ۵). اما، متأسفانه با کارشکنی برخی از مسوولان و کم‌لطفی مردم آن اهداف محقق نشد.

در این رابطه می‌توان به گلایه داعی الاسلام اشاره کرده که در شماره ۷، ص ۶ و ۷، رجب ۱۳۲۱ منتشر شد، وی در خطاب به نماینده مسیحی می‌گوید: امیدواریم ما هم مثل شما نصاری در تمام روی زمین مجالس منعقد کنیم و دعوات اسلامیه را به هر طرف بفرستیم؛ فرق این است که اهل ملت شما بیدارند و فوائد دعوت و لزوم آن را فهمیده‌اند، لیکن اهل ملت ما هنوز در خواب غفلتند مثلاً جناب جلالت مآب آقای علاء الدوله حکمران مملکت فارس جای آن که با ما همراهی کند آنچه از مرسلات صفاخانه مقدسه به شیراز می‌رسد در دارالحکومه توقیف می‌کند و نمی‌گذارد منتشر شود....

ماهنامه الاسلام به رغم عمر کوتاهش سرنخ‌های خوبی را به محققان ارائه می‌دهد و به شناخت یک دهه فعالیت بین‌الادیانی حوزه‌های علمیه رهنمون می‌سازد، از این رو صرف نظر از بحث محتوایی آن از حیث تاریخی نیز شایسته تامل و مطالعه است.

در این مجله از شماره سوم به بعد علاوه بر درج مذاکرات مذهبی، شرح احوال بزرگانی چون فخرالاسلام و رکن‌الملک تحت عنوان سرور غیبی نیز به چاپ رسیده و همچنین برخی از نامه‌هایی که به اداره مجله می‌رسیده در شماره‌های مجله طبع گردیده است.

منبع: جام جم

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۷۵۶۸/مسيحييت-اسلام-ارتباط-چاپ-صنعت-تائير>